

4. *Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Газета "Освіта", 2001. – № 38-39. – С. 3-4.*
5. *Хуторской А. В. Эвристическое обучение // Современная дидактика : [учеб. пособие]. – 2-е изд. перераб. / Андрей Викторович Хуторской. – М. : Высш. шк., 2007. – С. 536-602.*

УДК 159.9.07+159.923.3+159.922.736.4

Кузнєцова Л. М.

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ДЕСТРУКТИВНИХ ЕФЕКТІВ ФРУСТРАЦІЇ У ПІДЛІТКІВ З АКЦЕНТУАЦІЯМИ ХАРАКТЕРУ

В статті раскрыто особливості психологічної підтримки підлітків з акцентуаціями характеру, направленої на корекцію деструктивних ефектів їх стану фрустрації. Представлено стратегію корекційно-розвиваючої роботи, отраженню в соотвєтствующей моделі психокорекції, обосновано условия ее ефективної реалізації.

Підлітки з акцентуаціями характеру особливо вразливі до ряду фрустраційних ситуацій, що «пред'являють завищені вимоги до їхніх місць найменшого опору», гостро реагують на пов'язані з цими ситуаціями труднощі, сприймаючи їх, як абсолютно нездоланні перешкоди, а часте, тривале та сильне відчуття фрустрації здатне спровокувати підсилення акцентуованих рис та соціальну дезадаптацію. Тому такі підлітки потребують психологічної підтримки, спрямованої на профілактику дестабілізуючого впливу фрустрації та вироблення навичок конструктивної поведінки у фрустраційних ситуаціях.

Наукові праці, присвячені психології акцентуантів (дослідження І.Подмазіна, О.І.Сибіль [5], І.М.Бушая [1], О.З.Запухляка [2]), а також результати останніх досліджень психологічних засобів додання фрустрації особистості (наукові розробки І.Ю.Остопець [4], О.О.Холодової [7]) не дозволяють однозначно окреслити стратегію психологічної допомоги підліткам з акцентуаціями характеру та високим рівнем фрустрації. Відповідно, **мета** нашої статті – розкрити специфіку корекційної роботи, покладеної в основу психологічного супроводу зі зниження фрустрації підлітків з акцентуаціями характеру. Для досягнення цієї мети маємо виконати наступні **завдання**: окреслити особливості психологічної допомоги підліткам-акцентуантам, спрямованої на подолання деструктивних ефектів їхнього психічного стану фрустрації; запропонувати відповідну модель психокорекції, розкрити спрямованість її змістовних блоків, обґрунтувати умови ефективної реалізації відображеної в цій моделі програми корекційно-розвивальної роботи.

Спираючись на результати власних емпіричних досліджень особливостей прояву та рівнів фрустрації підлітків з різними акцентуаціями характеру [3], а також на зазначені вище наукові розробки, можемо стверджувати, що стратегії психологічного супроводу підлітків з акцентуаціями характеру мають передбачати не стільки нівелювання фрустрації, скільки надання їм допомоги в досягненні адаптивного рівня цього психічного стану. Мова йде про корекцію деструктивних ефектів фрустрації (дестабілізуючих афективних переживань та деструктивних поведінкових реакцій), навчання конструктивно реагувати на дію фрустраторів, не фіксуючись на образах та депресивних переживаннях, а мобілізуючи зусилля для вирішення проблеми, що полегшуватиме адаптацію до раптової зміни ситуації та проявлятиметься у виваженій поведінці у скрутних обставинах, готовності самостійно долати труднощі при розумній вимогливості до оточуючих, причетних до проблемної ситуації.

Методологічним підґрунтям психокорекції виступають фундаментальні положення когнітивно-біхевіоральної терапії та соціально-когнітивної теорії, що передбачають застосування методів, заснованих на інтеграції принципів теорії навчання, теорії інформації та реконструкції дисфункціональних когнітивних процесів: використання елементів тренінгу соціальних навичок (научні засоби моделювання бажаної поведінки), тренінгів вирішення проблем та формування навичок самовладання (навчання адекватним способам переробки інформації та прийняття рішень), технік конфронтації з травмуючими чинниками і десенситизації [6].

Розроблена нами програма корекційної роботи передбачає комплексний вплив на когнітивні процеси, емоційні стани та поведінку підлітків, спрямований на корекцію деструктивних проявів фрустрації у відповідних сферах особистості; розвиток резистентності до впливу фрустраторів шляхом безболісного зіткнення підлітків з їх дією, що досягається активізацією внутрішніх бар'єрів (необхідністю «виходу з зони комфорту», переборюючи невпевненість в собі та недовіру до оточуючих, страхи, ірраціональні переконання), а також відтворенням у контрольованих умовах соціально-психологічного тренінгу відповідних фрустраційних ситуацій, пов'язаних з міжособистісними взаємодіями та незручними, напруженими життєвими обставинами. Обов'язковою умовою психокорекції є індивідуальний підхід до підлітків з різними акцентуаціями характеру та використання «дозованих навантажень» (помірної сили та глибини психологічних впливів, «тактовного втручання у внутрішній світ»), що передбачає врахування міри їх вразливості до впливу окремих фрустраторів, актуального та потенційно можливого рівня фрустрації (а отже, ризику декомпенсації акцентуації). Важливо також стимулювати мотивацію самовдосконалення підлітків, «запускаючи» процеси їхнього особистісного розвитку, необхідні для досягнення адаптивного рівня фрустрації, що передбачає корекцію світосприйняття, активізацію внутрішніх адаптогенних ресурсів (розвиток самопізнання та самоприйняття, вольових якостей, креативності, стресостійкості, формування активної життєвої позиції тощо), навчання альтернативним варіантам поведінки у фрустраційних ситуаціях, способам боротьби з життєвими труднощами та додання перешкод.

Нижче представлено модель корекції деструктивних ефектів фрустрації підлітків з акцентуаціями характеру (див. рис. 1), що окреслює специфіку відповідної корекційно-розвивальної програми. Ця програма включає три змістовні блоки, один з яких орієнтований на особистісну сферу, другий – на міжособистісні взаємодії, третій – на цілеспрямовану діяльність особистості. Кожен змістовний блок передбачає комплексну реалізацію всіх компонентів психокорекції: роботу з когнітивними процесами (корекція сприйняття та розуміння фрустраційних ситуацій – ставлення підлітків до перешкод, труднощів, критичних зауважень), афективними реакціями (усвідомлення та відреагування негативних переживань, розвиток самовладання) та вплив на поведінку підлітків (формування навичок конструктивної поведінки у фрустраційних ситуаціях – розвиток гнучкості, асертивності, креативності).

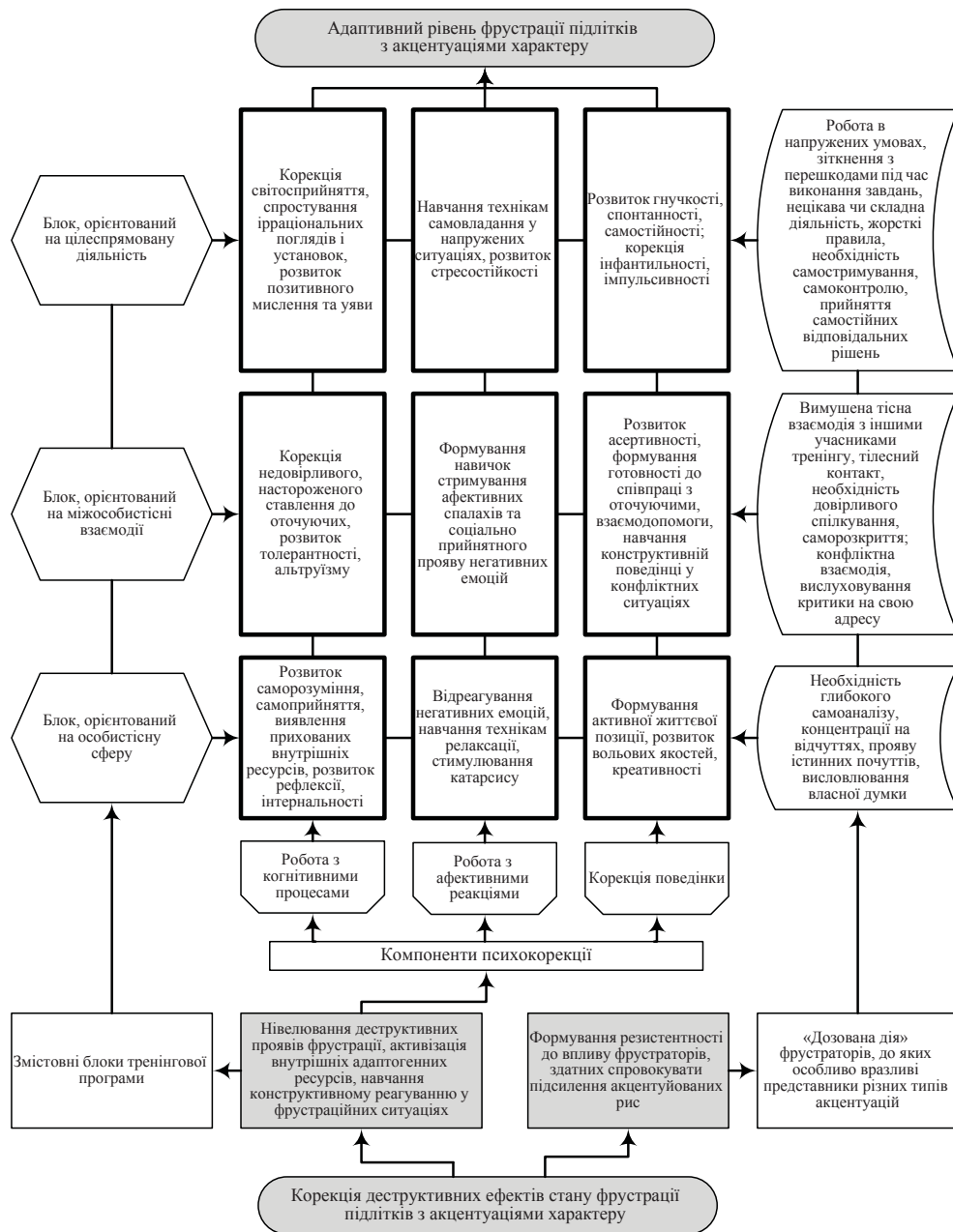

Рис.1 Модель корекції деструктивних ефектів стану фрустрації підлітків з акцентуаціями характеру

В представленій моделі детально розкрито спрямованість кожного змістовного блоку, а також представлено перелік фрустраційних ситуацій, підібраних відповідно до спрямованості цих блоків.

Таким чином, особливістю психологічного супроводу зі зниження фрустрації у підлітків з акцентуаціями характеру є корекція деструктивних ефектів цього психічного стану та допомога у досягненні його адаптивного рівня. Представлена нами модель психокорекції розкриває зміст відповідної корекційно-розвивальної роботи, що має реалізуватись в процесі проведення тренінгових занять, а також використовуватись при організації навчально-виховного процесу з підлітками-акцентуантами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бушай І.М. Психологічні особливості розвитку «Я-образу» акцентуованих підлітків / І.М.Бушай: Дис...канд. психол. наук: 19.00.07, Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2000. – 255л.
2. Запужляк О.З. Вплив акцентуацій характеру особистості на агресивність в підлітковому віці / О.З.Запужляк: Дис...канд. психол. наук: 19.00.07 / Прикарпатський нац. ун-т. ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2006. – 391арк.
3. Кузнєцова Л.М. Вплив різних типів акцентуованих рис на рівень фрустрації підлітків / Л.М.Кузнєцова // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки: Зб. наукових праць. – Вип. 211. – Ч.1. – Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б.Хмельницького, 2011. – С. 107-115
4. Остополець І.Ю. Діагностика та психокорекція професійних фрустрацій вчителя / І.Ю.Остополець: Дис...канд. психол. наук: 19.00.07, Східноукраїнський національний ун-т. ім. В.Даля, Слов'янський державний. педагогічний ун-т. – Луганськ, 2003. – 230л.
5. Подмазин С.И., Сибиль Е.И. Как помочь подростку с «трудным» характером / С.И.Подмазин, Е.И.Сибиль. – К.:Научно-практический центр «Перспектива», 1996. – 160с.

6. Холмогорова А.Б., Гаранян Н.Г. *Основные направления современной психотерапии* / А.Б.Холмогорова, Н.Г.Гаранян. – М.: Когито-центр, 2000. – С.224-265
7. Холодова О.О. *Психологічні засоби запобігання та корекції фрустрації у професійній діяльності молодих вчителів* / О.О.Холодова: Дис...канд. психол. наук: 19.00.07 / Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – К., 2004. – 200п.
- Кузнєцова Л.М. – аспірант кафедри теоретичної та консультативної психології, Інституту соціології, психології та управління НПУ імені М.П.Драгоманова.

УДК 94(477)"18/19":[329(477):81]

Казакевич О. М.

**МОВНЕ ПИТАННЯ В ПРОГРАМНИХ ДОКУМЕНТАХ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ
НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

Анотація

В статтє проанализированы подходы первых украинских политических партий и организаций к решению языкового вопроса в Украине.

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. відбулися якісні зміни у розвитку українського національного руху, пов'язані зі спільними для Російської імперії суспільно-політичними подіями та тенденціями внутрішнього розвитку української інтелігенції. Представники молодого покоління діячів, сповнені вірою у соціалістичні ідеї та швидкі позитивні зміни для України, виступили засновниками українських політичних партій та організацій. Дослідженню діяльності українських політичних партій присвячені численні дослідження А.І. Павка [6], О.П. Сарнацького [8], В.В. Стрільця [7], Р.І. Вєтрова [2], О.Ю. Висоцького [3], а також колективні монографії й довідкові видання. У низці досліджень розглядалися ідеологічні підходи українських партій до вирішення національного питання [5; 9]. Питання мовного розвитку України досліджувалося у контексті комплексного вивчення постановки національного питання й відстоювання культурно-освітніх вимог у програмних документах українських політичних партій. У цій публікації спробуємо виокремити й проаналізувати проблему бачення мовного розвитку населення України українськими політичними організаціями різної ідеологічної спрямованості.

Перші суто політичні українські організації виникають вже наприкінці ХІХ ст. Влітку 1891 р. була заснована нелегальна організація «Братство тарасівців», заснована групою українських студентів, які на могилі Т. Шевченка поклялися поширювати серед українського народу ідеї Кобзаря. Основні ідейні засади організації були викладені у написаній І. Липою програмі «Profession de foi молодих українців», опублікованій у львівському часописі «Правда» у 1893 р. Вирішенню мовного питання в Україні тарасівці надавали важливого значення. Вони наголошували, «що мова єть одною з найважливіших прикмет, що найдужче виявляє внутрішній зміст національний, що мова орган духу і виявляч психології народної. Нарід, що немає письменства на рідній мові, не становить і нації» [4, с.27]. Своє завдання члени товариства вбачали у розширенні сфери вживання української мови, виступали за необхідність впровадження української мови в освіті, «в усяких справах, як приватних, так і загально-суспільних, у громаді, у літературі і навіть у зносинах з усіма іншими народами, що живуть на Україні» [4, с.27], її використання у вихованні дітей, у родинному спілкуванні. Кожен свідомий українець повинен використовувати українську мову для виховання своїх дітей, «а як дитина піде до офіційної школи, вчити її української мови, історії, літератури дома окремо, щоб діти наші були вже стихійними Українцями». У програмі зазначалося, «що першим і найголовнішим обов'язком Українця єть писати рідною мовою» [4, с.28]. Впроваджуючи у життя програму товариства тарасівці поширювали його ідеї у своїх літературних творах та статтях, розгорнули широку пропагандистську діяльність серед студентства, шкільної молоді, селянства і робітництва.

У Західній Україні перші українські політичні партії виникли ще наприкінці ХІХ ст. Створена у жовтні 1890 р. Русько-українська радикальна партія, засновниками якої були І. Франко, М. Павлик, О. Терлецький, Є. Левицький, В. Охрімович, Т. Окуневський, Р. Ярославич у національному питанні виступала за розвиток крайової автономії. Програма партії, що була прийнята у 1904 році, своїм завданням у мовному питанні проголошувала наступне: «Домагаємо ся заведення в руских частинах Галичини і Буковини рускої урядової мови в урядах і рускої викладової мови в публичних школах і загалом наукових інституціях, застерігаючи для національних меншостей повне пошанованє прав їх мови, права освіти в рідній мові і розвою рідної культури» [4, с.157].

За ініціативи М. Грушевського, І. Франка, Ю. Романчука, К. Левицького, В. Будзиновського у Львові в грудні 1899 р. була утворена Українська національно-демократична партія. Її програма передбачала упорядкування мовної справи у Галичині на основі національної автономії, введення в українській частині краю «рускої» урядової мови та її рівних прав з іншими етнічними мовами [4, с.32]. Стосовно освіти програма партії ставила за мету зробити доступним навчання українською мовою у початковій, середній школі, а також вищих навчальних закладах. Були поставлені питання заснування в усіх містах і селах народних шкіл з українсько-русською мовою викладання, відкриття у найбільших містах гімназій, реальних шкіл та учительських семінарій з українсько-русською мовою викладання, заснування у Львові окремого українського університету. Пропонувалося також в усіх школах української частини Галичини створення кафедр з українсько-русською мовою викладання, а також введення українсько-русської мови як обов'язкового навчального предмету у польських, німецьких та румунських школах. «Будемо змагати, щоб серед угорських Русинів викликати подібний рух національний, який є меж галицькими і буковинськими Русинами, щоб заграти их до уживання та плекання родної мови, до боротьби против винародовлювання, та до культурної, економічної та політичної діяльності в користь угорсько-русського народу» - зазначалося у програмі УНДП [4, с.34-35].

Серед українських політичних партій Наддніпрянської України найбільш радикальне вирішення мовного питання пропонувалося створеною у 1902 році Українською народною партією, очолюваною М. Міхновським. Саме ця партія найбільш послідовно відстоювала необхідність створення української незалежної держави. Написані М. Міхновським у 1903 р. «Десять заповідей УНП» стали своєрідним маніфестом самостійників. У четвертій заповіді наголошувалося: «Усюди і завсігди вживай української мови. Хай ні дружина твоя, ні діти твої не поганяють твоєї господи мовою чужинців-гнобителів» [4, с.111]. У програмі партії